https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj38-04-007
DOI: 10.30888/2663-5712.2026-38-04-007

УДК 373.3/.5.016:811.161.2]:159.955

TAKING INTO ACCOUNT THE CLIPITY OF STUDENTS' THINKING IN UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS

УРАХУВАННЯ КЛІПОВОСТІ МИСЛЕННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Dyka N. M. / Дика Н.М.
c. p.s., prof. / к.п.н., проф.
ORCID: 0000-0003-1385-5027
Glazova O. P. / Глазова О.П.
c. p.s., as.prof. / к.п.н., доц.
ORCID: 0000-0002-0554-9858
Institute of Postgraduate Education,
Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, P. Tychyna Ave., 22-A, 02152
Інститут післядипломної освіти
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка,
м. Київ, пр. П. Тичини, 22-А, 02152

Анотація. *У статті з'ясовано причини виникнення кліповості мислення, проаналізовано характерні ознаки «кліпового» мислення, виокремлено позитивні та негативні аспекти цього явища. Визначено можливості використання його переваг у навчально-пізнавальній діяльності учнів закладів загальної середньої освіти. Зазначено, що адаптуючись до цифрових моделей навчання, учитель має враховувати стрімкий розвиток у більшості учнів кліпового мислення, що потребує застосування оновленої моделі освіти, а відтак внесення в навчальний процес певних змін. Визначено кліпове мислення як новий алгоритм сприйняття й аналізу інформації, що характеризується фрагментарністю, алогічністю, непослідовністю, швидкістю сприйняття образів, візуальністю та асоціативністю. Висвітлено поняття «кліпової культури», «кліпового мислення», «кліпового сприйняття», «кліпової свідомості», «кліпової поведінки». Окреслено рівні формування та розвитку кліповості мислення: когнітивний, емоційно-вольовий, ціннісний та поведінковий. Акцентовано увагу на прагматизм, який виявляється в бажанні учнів здобувати знання й формувати навички, які матимуть очевидну практичну корисність і знадобляться в подальшому житті. Підкреслено, що у процесі мовної й мовленнєвої гри в учнів удосконалюються мислення, уява, пам'ять, збагачується словниковий запас, поглиблюються комунікативні можливості, розвивається вміння керувати емоціями та працювати в команді, вирішувати проблеми та приймати рішення. Зроблено висновки, що корисними можуть бути такі методи, як дискусія, в основу якої покладено зміст самостійно опрацьованого медіатексту, дебати, мозковий штурм, а також ознайомлення з науково-популярними статтями з опорою на візуальні джерела (малюнки, плакати, фотографії, карти, таблиці, схеми тощо). Подано приклади реалізації освітніх технологій, прийомів та методів, найбільш ефективних для навчання української мови здобувачів освіти з розвиненим кліповим мисленням.*

Ключові слова: *методика навчання української мови, навчально-пізнавальна діяльність, кліпове мислення, візуалізація, ігрові технології, командна робота, практико-орієнтовані завдання.*

Вступ.

Під впливом активізованого пандемією Covid-19 дистанційного та змішаного навчання, яке продовжується в умовах війни, процес цифровізації освіти значно пришвидшився. Адаптуючись до цифрових моделей навчання, учитель має враховувати стрімкий розвиток у більшості учнів кліпового мислення, що потребує застосування оновленої моделі освіти, а відтак внесення в освітній процес певних змін.

Для вчителя української мови доцільний добір і використання сучасних цифрових технологій становить особливу складність, оскільки навіть часткова відмова від традиційних методів навчання грамотного говоріння й письма може створювати ускладнення. Отже, ситуація, що склалася, потребує від педагога глибокого розуміння особливостей феномена кліпового мислення учнів та урахування цього явища при доборі й доцільному поєднанні технологій, методів і прийомів навчання української мови.

Британський науковець у сфері інформаційних технологій Джеймс Мартін за ступенем сприйняття інформації поділяє суспільство на дві групи: «люди книги» та «люди екрану».

Якщо для «людей книги» характерний високий рівень уваги, що дозволяє їм формувати поглиблені знання, то комунікація з «людьми екрану» ускладнюється через їх стійке прагнення прискорювати комунікацію, змінювати тему та швидко втрачати до неї інтерес [7, 50].

Термін «кліпове мислення» (від англ. clip – вирізка з газети, фрагмент фільму) з’явився наприкінці XX ст. для позначення здатності людини сприймати навколишній світ через стислі повідомлення у формі яскравих ілюстрацій або відеокліпів. Причиною появи цього явища стало зростання рівня інформаційної залежності, спричинене легкою доступністю інформації через безупинне удосконалення інформаційно-комунікаційних засобів, а головне – перенасиченістю цією інформацією людської психіки.

Появу так званої «кліпової культури» вперше зафіксовано у виданій у 1980 році книзі відомого американського соціолога Елвіна Тоффлера «Третя хвиля».

Особливості названого цим терміном поняття науковець окреслив як «мозаїчність та фрагментарність образу, його яскравість та короткочасність, швидку заміну іншими; алогічність, розрізненість, уривчастість інформації». Саме після цього з'явилося чимало понять, пов'язаних із цим явищем: *кліпове мислення, кліпове сприйняття, кліпова свідомість, кліпова поведінка* тощо.

Ці поняття пов'язані в такий спосіб: кліпове мислення - процес і спосіб отримання та сприйняття інформації, на підставі якого формується кліпова свідомість - фрагментарне, мозаїчне відображення дійсності. Під кліповою поведінкою розуміють специфічну соціальну діяльність, якій притаманна різноманітність, зміна форм, а часом і нелогічність [1, с.16].

Питанням упровадження в освітній процес інноваційних методів, релевантних для навчання учнів із кліповим мисленням, присвячено праці М.М.Ведмедєва, І.Г.Верезомської, Н.Р.Грицак, О.А.Жукової, Т.І.Каткової, І.В.Книш, А.М.Лук'янчук, В.О.Павлова, Т.К.Полонської, В.Г.Редька, С.М.Соболєвої, О.П.Яковлівої та ін.

Ставлення до «кліповості» мислення науковці висловлюють різні й часом протилежні. І.В.Книш стверджує, що люди із «кліповістю» швидше адаптуються, самовдосконалюються і самореалізуються в інформаційному суспільстві за осіб, яким притаманний традиційний тип свідомості та мислення. Таким чином, кліпове мислення є нормою й умовою сучасної освіти [6, с. 56]. С.М.Соболєва вважає, що кліпове мислення або сприяє, або заважає процесу навчання, тому спостерігається психічне напруження, роздратованість, часто безпорадність і розгубленість учнів за відсутності чи затримці в роботі Інтернету, за неможливості швидко знайти необхідну інформацію тощо [9, с. 88].

Дехто з дослідників робить висновки, що кліпове покоління - це зовсім нова генерація людей, які сприймають інформацію та навколишній світ крізь призму цифровізації, тому такому поколінню потрібно надати доступ до належної освіти, яка б відповідала їх вимогам.

Кліпове мислення визначають як новий алгоритм сприйняття й аналізу інформації, що характеризується фрагментарністю, алогічністю,

непослідовністю, швидкістю сприйняття образів, візуальністю та асоціативністю. Називають такі характеристики кліпового мислення:

– особлива форма розумової діяльності сучасної людини;
– феномен, який притаманний людині цифровій;
– своєрідна захисна фізіологічна реакція сучасної молоді від надмірного інформаційного перевантаження;
– адаптація людини до інформаційних умов сьогодення [2, с. 26].

Науковці визначають такі рівні формування та розвитку кліповості мислення: когнітивний, емоційно-вольовий, ціннісний та поведінковий.

Розвиток на когнітивному рівні полягає у фільтруванні інформації, відсіюванні зайвої та засвоєнні актуальної. На емоційно-вольовому рівні увага фіксується на тій інформації, що, впливає на настрій людини, викликаючи певні почуття та емоції. Ціннісний рівень полягає у визначенні особистісної чи соціально-культурної цінності сприйнятої інформації. Поведінковий виражено у спричиненні інформацією мотивації до певної поведінки, окреслює шляхи, способи, результати певних дій [9, с.87].

У відповідності до потреб та особливостей сьогодення формування в учнів навичок використання цифрових ресурсів та вільного до них доступу є кращою стратегією, ніж нав'язування застарілих методів і прийомів навчання. Формуючи в учнів інформаційно-комунікаційну компетентність, словесник має акцентувати на необхідності зважати на достовірність використовуваних цифрових джерел [8, 21].

Мета статті – з'ясування сутності кліповості мислення як соціально-психологічного феномена; визначення основних переваг і недоліків кліпового мислення, обґрунтування потреби урахування певної кліповості мислення учнів ЗЗСО як умови сучасної освіти.

Основний текст.

Кліпове мислення – реальність нашої доби, своєрідна відповідь і реакція людини на інформаційне та психологічне перевантаження. В молоді кліповість спричиняється й закріплюється одержанням інформації з різних джерел:

інформації з інтернету, листів з електронної пошти, дописів у соцмережах. Як особливість сучасних учнів це явище необхідно враховувати в освітньому процесі, притлумлюючи його недоліки та всіляко підтримуючи переваги.

Переваги й недоліки кліпового мислення покажімо в таблиці 1.

Таблиця 1 - Особливості кліпового мислення

Переваги	Недоліки
• здатність до візуалізації отримуваної інформації та опора на візуальні образи при виконанні завдань; • покращення короткочасної пам'яті та легкість запам'ятовування простих понять через збільшення кількості іспульсів, які надходять до мозку; • адаптивність, швидкість реакції, спроможність одержувати більше інформації за менший час, захист від перенасичення інформацією; • працьовитість, допитливість, прагматизм, багатозадачність, тобто спроможність виконувати кілька завдань одночасно.	• надання переваги візуальним символам замість читання текстів; гірше сприйняття тексту в порівнянні з візуальним образом; • слабкість довготривалої пам’яті; • зниження концентрації уваги; • послаблення спроможності критично мислити, нелогічність, поверховість сприйняття інформації, що перешкоджає навчанню, оскільки традиційний освітній процес орієнтується переважно на логічне мислення; • зниження рівня емоційного інтелекту, здатності до емпатії; • неспроможність чітко висловлювати думки, обмеженість словникового запасу; • гіперактивність, неуважність, несамос тійність, незібраність, дратівливість.

Авторська розробка

Добираючи до використання на уроках технології, методи та прийоми навчання, педагог передовсім має враховувати такі притаманні сучасним учням особливості, як допитливість, працьовитість, швидкість реакції та адаптивність. До тем, вивчення яких потребує від учнів здатності критично мислити та аналізувати, слід виявляти найбільше уваги. Ураховуючи те, що учням важко концентруватися на чомусь довше 15-20 хвилин, слід відмовитися від великих за обсягом письмових завдань, зменшуючи інтервал часу на їх виконання. Корисно чергувати форми виконання завдань: письмових із усними, індивідуальних із груповими.

Важливо зважати на прагматизм, який виявляється в бажанні учнів здобувати знання й формувати навички, які матимуть очевидну практичну корисність і знадобляться в подальшому житті. З цієї причини словесник має

детально мотивувати вивчення кожної теми. Більшість вправ і завдань мають бути практично орієнтованими.

Назвімо освітні технології, прийоми та методи, найбільш ефективні для навчання української мови здобувачів освіти з розвиненим кліповим мислення.

1.Візуалізація навчального матеріалу. На відміну від вербальної інформації візуальна сприймається одномоментно й цілісно – саме цього прагнуть учні з кліповим мисленням.

Мотивацію мовної теми можна подати у формі трихвилинного відеоролика, в основу якого покладено присвячений тлумаченню та ілюструванню певної мовної теми комікс або кілька мемів. Пояснення теми доцільно організувати у формі прокоментованої вчителем мультимедійної презентації, що поряд із використанням яскравих візуальних образів містить максимально стислі, а тому легші для запам’ятову вання мовні правила. Зручними є динамічні презентації, створені у технології скрайбінг (від англ. scribe – створювати ескізи або малюнки).

Ефективним є використання в навчальному процесі інфографіки (від лат. informatio – роз'яснення, виклад і гр. γραφικός – письмовий) – графічного способу подання даних або знань у формі схем, таблиць, карт та ілюстрацій. Схеми, таблиці, графіки, діаграми допомагають сприйняти й зрозуміти співвідношення між поняттями, систематизують і узагальнюють інформацію, виокремлюють найголовніше. Ілюстративний матеріал у формі таких візуальних джерел, як фотографії, малюнки, репродукції творів мистецтва, плакати використовують при написанні творчих робіт. Наведімо приклад такої вправи.

7 клас. Тема: Письмовий твір-опис зовнішності людини за картиною в художньому стилі. На екрані – зображення воїна ЗСУ. Словесник пропонує учням об’єднатись у пари або групи та спільно сформулювати по кілька запитань за змістом малюнка. Дібрані учнями питання обговорюються й редагуються, після чого вчитель пропонує їх класові.

• Кого з героїв українського фольклору нагадує зображений на малюнку воїн ЗСУ? Які зовнішні ознаки подібності?

• Що ви знаєте про козака Мамая? Які риси українського козацтва він уособлює? Які з цих рис притаманні воїнам ЗСУ?

• Сучасні митці зображають Мамая не лише в однострої Збройних Сил України та з автоматом замість шаблі, а й обов'язково з музичним інструментом. Чому?

• Чи можна сказати, що це підкреслює те, що українець захищає свою землю не лише зброєю, а й піснею й музикою, тобто культурою? Поясніть.

Завдання. Складіть опис зовнішності зображеного на малюнку воїна ЗСУ.

Можна запропонувати учням виконати вдома додаткове завдання – створити мем, комікс або плакат, мета якого – уславлення українського козацтва та його традицій. Найкращі з виконаних робіт можна розмістити на шкільному вебсайті.

Після виконання обов'язкових для уроків української мови письмових вправ на визначення й пояснення мовного явища, що вивчається, вчитель може запропонувати учням кілька практично орієнтованих вправ. Завдання має унаочнюватися ілюстрацією, схемою, таблицею, на яку учні орієнтуватимуться при його виконанні. Потрібно вказати обсяг завдання та тривалість його виконання. Наведімо приклад.

7 клас. Тема: Наказовий спосіб дієслів. Ознайомтесь із таблицею. Розкажіть, як би ви пояснили необхідність бути обережними під час спілкування мобільним телефоном молодшому братові або сестрі? Як посприяти кращому запам'ятовуванню такої інформації? Яка форма дієслова є для цього найзручнішою?

Завдання. Складіть пам'ятку про дотримання безпеки спілкування телефоном та в соціальних мережах. Використовуйте дієслова у формі наказового способу.

2. Гейміфіка́ція (англ. gamification від англ. game – гра) – використання ігор або ігрових моментів, які роблять навчальний процес інтерактивним і захопливим, значно підвищуючи мотивацію учнів та ефективність сприйняття й засвоєння учнями мовного матеріалу, створюючи можливості для

самовираження кожного з них.

У процесі мовної й мовленнєвої гри в учнів удосконалюються мислення, уява, пам'ять, збагачується словниковий запас, поглиблюються комунікативні можливості, розвивається вміння керувати емоціями та працювати в команді, вирішувати проблеми та приймати рішення. Умову гри найзручніше розмістити на слайді. Наведімо приклад рольової гри (рисунок 1), яку можна запропонувати учням 8-9 класів.

Рисунок 1 – Ситуативно-рольова гра

Авторська розробка

Навчальна гра підвищує активність, ініціативність, пізнавальну спроможність, відповідальність і самостійність кожного з учасників. Прагматизм учнів задовольняється можливістю застосовувати здобуті на уроках знання й досвід у передбачених навчальною грою практичних ситуаціях.

Добре, якщо в процесі гри учні зможуть самостійно отримати з інтернету додаткову корисну для виконання ігрового завдання інформацію.

Учасники ситуативно-рольової гри вчаться вести діалоги, висловлювати й аргументувати свої думки, впливати на рішення співрозмовника, домовлятися, обговорювати й приймати спільні рішення. Добре, якщо гра допомагає учням виявити ініціативність та активність, самостійність мислення і логічність поведінки, емпатію та гуманність.

3. Проєктна діяльність. У процесі виконання учнями проєкту словеснику варто заохочувати їх до самостійного добору інформації з інтернету з подальшим її осмисленням та обговоренням у парі або групі. Сформулювавши з допомогою та за підтримки вчителя мету і склавши план реалізації проєкту, учні самостійно відшукують і вибирають з різноманітних інтернет-джерел інформацію, опрацьовуючи яку, вчаться аналізувати, порівнювати, систематизувати та узагальнювати. Аналізувати опрацьовану інформацію вони навчаються також у процесі формулювання висновків. Готуючи матеріали до презентації результатів проєкту, учні можуть доцільно використовувати різноманітні сучасні технічні засоби, які забезпечують яскраву візуалізацію виступів.

4. Робота з електронними словниками. Варто надати учням перелік якісних електронних словників, пояснивши їх переваги (швидкість пошуку, доступність у використанні, економія часу) та вказавши на певні недоліки, зокрема, на можливість надання інформації з неперевірених джерел. Тренувальні вправи, які передбачають використання електронних словників, учні можуть виконувати, об'єднавшись у групи, в класі або ж самостійно вдома. У ролі інструкції-підказки словесник може використати невелику презентацію. Повчальним і цікавим має стати обмін враженнями щодо здобутої в таких словниках інформації. Наведімо приклад вправи.

8 клас. Тема: Пароніми. Робота зі словниками. Завдання. З'ясуйте лексичне значення слів рятівник і рятувальник. До якого або яких словників слід звернутися? Вибір обґрунтуйте.

Корисними можуть бути такі методи, як дискусія, в основу якої покладено зміст самостійно опрацьованого медіатексту, дебати, мозковий штурм, а також ознайомлення з науково-популярними статтями з опорою на візуальні джерела (малюнки, плакати, фотографії, карти, таблиці, схеми тощо).

Висновки.

Як соціально-психологічний феномен кліпове мислення учнівства потребує подальшого теоретичного й експериментального дослідження. Необхідними є експерименти з урахуванням думок учителів-практиків, що має призвести до

певного коригування освітніх програм та підручників, а також створення якісних електронних підручників української мови та адаптованих до потреб учнів електронних словників. Варто розглянути створення друкованих видань художніх творів, передовсім програмових, що містили б електронні додатки, для використання яких вистачить мобільного телефону, а саме: ілюстративні кінофрагменти, відеоролики, презентації у технології скрайбінгу тощо.

Література:

1. Гич Галина. «Кліпове мислення» дітей і підлітків як феномен сучасного навчального процесу. *Педагогіка і психологія*, 2014, № 3-4 (68-69) 2014, С. 14-19. URL: 31-05-21_35125920.pdf

2. Грицак Н. Літературна освіта молоді та проблема кліпового мислення. Science and Education a New Dimension. *Pedagogy and Psychology*. 2018. № VI (75). С. 25−28. URL: ped_psy_vi_181_7520191218-80106-1blgfpi-libre.pdf

3. Дика Н. М., Глазова О. П. (2024) Game technologies in ukrainian language lessons in the context of competence learning. *Перспективи та інновації науки* (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина») № 9(43) pp. 153-166.

4. Дика Н., Глазова О. Організація проєктної діяльності на уроках української мови в 7-8 класах в умовах змішаного навчання. *Перспективи та інновації науки* (Серії «Педагогіка», «Психологія», «Медицина») № 4 (38) 2024, С. 187-196.

5. Дика Н., Глазова О. Використання технологій візуалізації в дистанційному навчанні української мови в закладах загальної середньої освіти. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика* (серія: педагогічні науки), випуск №4 (65), 2020, С. 75-82.

6. Книш І.В. «Кліпове мислення» як релевантість сучасної освіти/ Збірник матеріалів ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції «Концептуальні методологічні та практичні проблеми соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики». Київ, 2019.

7. Корчова Г. Кліпове мислення як науково-методична проблема в професійній освіті. URL: 2022_1_6.pdf

8. Наказ МОН України від 20.08.2025 року № 1163 «Про затвердження концептуальних засад та дорожньої карти реалізації концептуальних засад освітніх галузей на 2025-2030 роки». URL: Nakaz_MON_N_1163_vid_20_serpnya_2025_roku___1_.pdf

9. Соболєва С. М. Кліпове мислення як соціально-психологічний феномен та його роль у навчально-пізнавальній діяльності студентів. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. №3. Т. 2. С. 86–90. URL: https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.3 2

Abstract. *The article clarifies the causes of clip thinking, analyzes the characteristic features of "clip" thinking, and highlights the positive and negative aspects of this phenomenon. It identifies the possibilities of using its advantages in the educational and cognitive activities of students in secondary education institutions. It is noted that when adapting to digital learning models, the teacher must take into account the rapid development of clip thinking in most students, which requires the use of an updated education model, and therefore the introduction of certain changes into the educational process. Clip thinking is defined as a new algorithm for perceiving and analyzing information, characterized by fragmentation, illogicality, inconsistency, speed of perception of images, visuality, and associativity. The concepts of "clip culture", "clip thinking", "clip perception", "clip consciousness", "clip behavior" are highlighted. The levels of formation and development of clip thinking are outlined: cognitive, emotional-volitional, value-based, and behavioral. Emphasis is placed on pragmatism, which is manifested in the desire of students to acquire knowledge and form skills that will have obvious practical utility and will be useful in later life. It is emphasized that in the process of language and speech games, students improve their thinking, imagination, memory, enrich their vocabulary, deepen their communicative abilities, develop the ability to manage emotions and work in a team, solve problems and make decisions. It is concluded that such methods as discussion, based on the content of an independently developed media text, debates, brainstorming, as well as familiarization with popular science articles based on visual sources (drawings, posters, photographs, maps, tables, diagrams, etc.), can be useful. Examples of the implementation of educational technologies, techniques and methods that are most effective for teaching the Ukrainian language to students with developed clip thinking are given.*

Key words: *Ukrainian language teaching methodology, educational and cognitive activities, clip thinking, visualization, game technologies, teamwork, practice-oriented tasks.*

Статтю надіслано: 16.06.2026 р.

© Дика Н.М., Глазова О.П.